

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
MŰVÉSZETTÖRTÉNET-TUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Prof Dr. Kelényi György DSc
Művészettörténet-tudományi Doktori Iskolavezetője

DOKTORI (PHD) DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI
2012

Király Judit

Maurer Dóra művészetpedagógiai tevékenysége

Dr. Passuth Krisztina professor emerita
témavezető

Hivatalosan felkért bírálók:
Dr. Szőke Annamária PhD
Dr. Sugár János DLA

A bizottság tagjai:
Dr. Keserü Katalin PhD egyetem tanár – elnök
Dr. Ágoston Julianna PhD – titkár
Dr. Peternák Miklós CSc

A disszertáció tárgya

Doktori disszertációm témája Maurer Dóra (1937) művészetpedagógiai tevékenysége. Maurer 1975-től kezdődően máig négy intézményhez kötődve, különböző szervezeti keretek között folytatott és folytat művészetpedagógiai tevékenységet. 1975–1977 között a Józsefvárosi Képzőművész Kör rajzsakkörét vezette a Ganz-MÁVAG Mozdony-, Vagon- és Gépgyár Golgota utcai Művelődési Központjában. Ugyanakkor ugyanott Erdély Miklóssal közösen vezették a kezdetben Mozgástervezési és Kivitelezési Akció, később Kreativitási gyakorlatok elnevezésű kört. 1981–1983 között a Szépművészeti Múzeumban képzőművészeti (fotó/film) szakkört tartott általános és középiskolások számára. 1987–1991 között a Magyar Iparművészeti Főiskola Vizuális Kommunikáció Stúdiójának keretén belül *Vizuális kísérletek* című tantárgyat tanított. 1990-ben osztályvezető tanár lett a Magyar Képzőművészeti Főiskola Festő Tanszékén, majd ugyanott 2005-től kezdődően *A színekről* elnevezésű tárgyat oktatja.

A disszertáció felépítése

Disszertációm két nagy egységre tagolódik. Az első egységet a négy intézményben folytatott tevékenység leírása, a második egységet a pedagógiai munkásság különböző összefüggésrendszerekbe helyezése képezi. Az utóbbi során a következő kérdésekre kerestem választ. Maurer pedagógiai munkássága hogyan illeszkedik képzőművészeti életművébe? Milyen közegben végezte Maurer tevékenységét? Mit tekinthetünk pedagógiai tevékenysége előzményeinek, előképeinek, párhuzamainak? Hol érhetők tetten az előzményekhez való kapcsolódási pontok? Mily módon történik az előképek, előzmények felhasználása? Maurer hogyan lépett tovább, miként távolodott el ezen előzményektől?

E kérdések megválaszolása érdekében a feltárt pedagógiai munkásságot először Maurer képzőművészeti tevékenységének kontextusában vizsgáltam meg. Megkerestem pedagógiai tevékenységének kulcsfontosságú, újra és újra visszatérő sajátosságait, majd rámutattam ezeknek a sajátosságoknak képzőművészeti munkáiban való jelenlétére, s ez által a képzőművészeti és a pedagógiai munkásság kapcsolódási pontjaira, összefüggéseire.

Ezután felvázoltam Maurer pedagógiai tevékenységének magyarországi környezetét. Ennek keretében körvonalaztam azt az intézményi hátteret, amelyben Maurer a tevékenységét folytatta, valamint ismertettem az 1970-es és 1980-as évekbeli közművelődési helyzet. Szintén e fejezetben foglaltam össze a Magyar Iparművészeti Főiskolán Gergely István rektorsága idején (1980–1991) lezajló változásokat, illetve a Magyar Képzőművészeti Főiskolán 1990 tavaszán zajló reformot.

Disszertációm utolsó fejezetében felvázoltam Maurer tevékenységének művészetoktatási kontextusát. Megkerestem, melyek lehettek azok az előképek, amelyeket Maurer ismert pedagógiai módszerének kialakításakor. Mivel Maurer 1968 után (az 1990-es évekig) felváltva Budapesten és Bécsben élt, a nyugat-európai művészetoktatási tendenciákat, fejleményeket helyeztem előtérbe. Az intézményes, felsőfokú művészetoktatás sajátosságait egy strukturált, alapkérdésekre lebontott rendben vizsgálom. Tanítható-e a művészet? Mi a művészetoktatás célja? Mit lehet tanítani az oktatás során? Milyen intézményben zajlik az oktatás? Mi a művészetpedagógus szerepe? Összegyűjtöttem az adott kérdésekre Maurer, egyes nyugat-európai, oktatással foglalkozó művészek, valamint tanítással is foglalkozó magyar művészek által adott válaszokat; s rámutattam az egyes jelenségek eredetére, kapcsolódási pontjaira.

A kutatás módszere

Maurer pedagógiai tevékenysége korábban teljes mértékben feldolgozatlan volt, ezért a kutatást a még fellelhető, a tanítás keretében készített tanulmánymunkák, valamint a tanításra vonatkozó dokumentumok összegyűjtésével és rendszerezésével kezdtem. A különböző szakkörökön, kurzusokon készült munkákat, valamint Maurer vonatkozó vázlatait, jegyzeteit és az egyes intézményekben folyó tevékenységgel kapcsolatos dokumentumokat interjúk során nyert információkkal vettem egybe.

Az egyes szakkörök, kurzusok keretében folytatott tevékenységnek, illetve a Maurer-osztály munkájának feltárását e dokumentumok és információk rendszerezése után lehetett elvégezni. A fennmaradt dokumentumok jellege más és más feldolgozási lehetőséget biztosított a különböző szakkörök és kurzusok esetében. A rajzszakkörre vonatkozóan Maurer által készített feladatléírások és szakköri munkák maradtak meg, ezek alapján a feladatok kronologikus sorrendjét alakítottam ki. A Szépművészeti Múzeumban vezetett képzőművészeti szakkör anyagából Maurer tematikus tablókhoz hozott létre. Ezeket a tablókhoz sorba rendezve a szakkörön felvetett témakörök, feladatcsoportok, illetve azok kronologikus sorrendje határozható meg. A Magyar Iparművészeti Főiskolára vonatkozóan a kurzusok keretében készült munkákat és interjúk során nyert információkat használtam a feldolgozás során. Mindezek alapján megállapítható, hogy Maurer milyen kérdéskört vetett fel az egyes kurzusok keretében, és hogyan segítette a témáról való gondolkodást. A két szakkörtől eltérően a főiskolán készült munkákat a korábbiaknál részletesebben ismertettem, így próbáltam feltárni, hogy Maurer milyen irányban vezette a félév elején felvetett kérdéskörrel való gondolkodást. Maurernek a Magyar Képzőművészeti Egyetemen folytatott több évtizedes tevékenységének feldolgozása során kétféle módszert követtem. Egyrészt összegyűjtöttem Maurer tevékenységének fő jellemzőit, másrészt az osztályában folyó eseményeket kronologikusan rendeztem. A színpad tevékenységét az óra keretében kiadott feladatok felsorolásával, illetve a kurzus céljának és tevékenységi formáinak ismertetésével dolgoztam fel.

A kutatási eredmények összegzése

A Ganz-MÁVAG Művelődési Központ rajzszakkörében Maurer a gondolkodás, a megfigyelési és megismerési képességek fejlesztését helyezte a középpontba. Az esetek többségében egymásból következő feladatok legnagyobb része egyszerű geometriai formákat vizsgált, mivel „minél egyszerűbb a megértendő tárgy, annál nagyobb tér jut a vele való kísérletezésnek, annál inkább lehet modellje a vizuális gondolkodás fejlesztésének” (MD, 1978).

A Szépművészeti Múzeumban vezetett szakkör a fény megvonásával, az árnyék vizsgálatával indult, majd a fotogramon, kemogramon, üvegklisén keresztül jutott el a fényképezőgéppel való munkáig. Az egészen fiatal gyerekekkel való foglalkozás egyszerű, játékként is felfogható feladatok keretében a fotográfia mint rendszer elemeit és azoknak egymáshoz való viszonyát vizsgálta. A szakkör második évében filmek készültek.

A Magyar Iparművészeti Főiskolán kilenc féléven keresztül vezetett kurzus első két félévében – csakúgy, mint a Szépművészeti Múzeum-beli szakkörben – a fotográfia rendszerlemeinek szisztematikus vizsgálata folyt, a harmadik félévben a fényképezés mint tevékenység és a fényképek módosítási lehetőségei álltak a középpontban. A kurzus utolsó hat félévében során audiovizuális gyakorlatokat folytattak a hallgatók.

A Magyar Képzőművészeti Egyetemen Maurer interdiszciplináris festőosztálynak nevezte osztályát, s a hangsúlyt – a különböző médiumok kipróbálásának lehetőségét megteremtve – a gondolkodási képességek fejlesztésére, a lehető legszélesebb körű technikai ismeretek átadására és a művészeti közéletben való részvételre történő felkészítésre helyezte.

Maurer több évtizedes pedagógiai tevékenységének feltárása után megállapítható, hogy az mindvégig nagyon hasonló kulcsfogalmak mentén alakult, és szervesen illeszkedik saját képzőművészeti tevékenységéhez.

Mindkét területre (autonóm alkotótevékenység és pedagógiai munkásság) jellemző, hogy Maurer egy-egy témát több szempontból, többféle megközelítési móddal, különböző médiumok használatával jár körül. E médiumsemlegességen kívül mind a képzőművészeti, mind pedig a pedagógiai tevékenységre jellemző a munkafolyamat középpontba állítása, a szisztematikus gondolkodásmód, a rendszerek kialakítására való törekvés. Visszatérő sajátosság a síkkal-térrel-anamorfózissal és a színnel való foglalkozás. Ez utóbbi közel azonos időben vált hangsúlyossá mindkét területen. Mindkét tevékenységi kör keretében megjelenik (illetve azokkal egyenértékű önálló területként lép fel) a művészetszervezés és kiállításrendezés.

Maurer pedagógiai tevékenységének bizonyos alapvonásai az 1970-es évekbeli nyugat-európai tendenciákkal, a konceptuális művészethez kapcsolódó nézetekkel, valamint a Bauhaus-tanárok oktatási tevékenységének egyes sajátosságaival hozhatók párhuzamba.

Maurer (és más, idézett művésztanárok) számára a művészetoktatás elsődleges célja a személyiség fejlesztése, a tanulók gondolkodó, kreatív emberekké válásának elősegítése, bizonyos gondolkodási módszerek és széles körű technikai ismeretek átadása.

A művészképzés specifikus céljai ezen kívül a következők: a művészet mibenlétére és szerepére való rákérdezés, felkészítés a művészeti közéletben való részvételre, a saját művészeti problémakör és kifejezési mód megtalálásának segítése. A fentiek elérésére érdekében fejlesztendő a gondolkodás, az érzékelés, elősegítendő a széles látókör kialakulása, fejlesztendő a verbális és vizuális kifejezési készség.

S ha a művészetoktatás célja a (művészi) személyiség kibontása, a tapasztalatszerzés lehetőségének biztosítása, akkor a művészetoktatási intézmény a tapasztalatszerzés védett terepeként funkcionál, a tanár feladata pedig ebben a fejlődésben való részvétel, a tapasztalatszerzéshez szükséges körülmények megteremtése. A tanár egyfajta katalizátor és példa, aki demokratikus, partneri viszonyban áll tanítványaival.

A kutatás további lehetőségei

Maurer pedagógiai munkásságának feltárása és az e tevékenységgel is kibővített életművének mind teljesebb megismerése után úgy vélem, hogy a tanítás során kismértékben érintett kiállításrendező és -szervező tevékenysége szintén az életmű hangsúlyos részét képezi. Ezért a kutatást a részben önállóan végzett, részben pedig szervezetekhez, intézményekhez kötődő kiállításszervező tevékenységével szeretném folytatni, kapcsolódva a disszertációban is említett azon nézethez, hogy a kiállításrendezés, a kurátori tevékenység művészeti tevékenységként is értelmezhető.

Publikációk

Maurer Dóra képzőművészeti szakköre a Szépművészeti Múzeumban. (Szépművészeti Múzeum, Budapest, 1981–1983), 2012
http://fotomuzeum.hu/media/tanulmanyok/1329138080_Szak-Kozi-Kor.pdf

Víz! – szabadtéri tárlat és metakiállítás a Vasarely Múzeumban. *Műértő*, 2011/7-8, 5.

A hó színe. A Nyílt Struktúrák Művészeti Egyesület Konkrét fotó, fotogram című kiállítása. *Balkon*, 2010/7-8, 28–31.

Maurer Dóra rajzszakköre a Józsefvárosi Képzőművész Körben. *Művészettörténeti Értesítő*, 2010/1, 95–122.

Mathematical Elements in the Work of Dóra Maurer. In: Darvas, György – Petitjean, Michel (ed.): *Symmetry in the History of Science, Art and Technology*. Symmetrion, Budapest, 419–436.

9+12/2. A Nyílt Struktúrák Művészeti Egyesület OSAS-műhely és Egy kis Amerika című kiállítása. *Balkon*, 2009/5, 26–28.

Párhuzamos elágazások. Maurer Dóra életmű-kiállítása a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeumban. *Új Művészet*, 2009/1-2, 22–26.

Gyakorlati szín- és vegytan. Eperjesi Ágnes Színügyek című kiállítás-sorozata. www.fotopost.hu, 2009

Arkhimédész inter-media. Csörgő Attila Arkhimédészi pont című kiállításáról. www.fotopost.hu, 2009

Maurer Dóra munkásságának matematikai vonatkozásai. In: *Maurer Dóra*. (kat.) Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2008. 45–82.
http://members.iif.hu/visontay/ponticulus/rovatok/hidverok/kiraly_maurer.html